

# KİTAP TAHLİLLERİ

(BOOK REVIEWS)

**Yrd. Doç. Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ**

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,  
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,  
Ermeni Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı  
yildizdeveci@gmail.com

## 24 NİSAN 1915'TE NE OLDU? ERMENİ SEVK VE İSKÂNININ PERDE ARKASI

Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Yusuf Sarınoy, İdeal Yayınları, İstanbul,  
2012, 351 Sayfa

**B**ilindiği gibi Prof. Dr. Yusuf Sarınoy uzun yıllar Ermeni sorunu konusunda yurt içi ve yurt dışında ciddi çalışmalara imza atmış, gerek görevi gerekse bu konuya olan ilgisi dolayısıyla hemen hemen Ermeni meselesine dair her türlü bilimsel toplantı, konferans, çalıştay ve organizasyonda yer almaya gayret göstermiş, Türkiye'deki ender akademisyenler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede Sarınoy, konuya olan hâkimiyeti ve bu alandaki yayınlarıyla da sık sık gündeme gelen bir araştırmacı olarak Ermeni meselesiyle ilgili yeni bir yayınlı okuyucuyla buluşmaktadır.

Yazar "Türk Arşivleri ve Ermeni Meselesi" başlıklı ilk makalesinde adeta bu konuda araştırmaya yapmaya yeni başlayan ve araştırmalarını sürdürmekte olan akademisyenler için kılavuz olarak niteleyebileceğimiz bir makale ile konuya giriş yapmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de Osmanlı arşivlerinde genel olarak Ermeniler ve Ermeni sorununa dair, tehcir veya göçle ilgili fonlarda ve defter serilerinde bulunan belgeler ve bu belgelerde yer alan bilgilerin yer aldığı detaylı bir araştırmayı kapsayan ilk makalede, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı ve Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi'nde Ermeni meselesine dair fonlar ve belgelerden örnekler verildiği görülmektedir.

İlk makalede ayrıca Defter fonları, Mühimme defterleri, Tahrir defterleri, gayrimüslimlere ait defterlerin yanı sıra Hariciye Nezareti Belgeleri, Dahiliye Nezareti Belgeleri, Yıldız Sarayı Arşivi Belgeleri, Bâb-ı Âli Bünyesindeki Dairelere Ait Belgeler, Sadaret belgeleri, Zaptiye belgeleri, Salname-i Devlet-i Aliye, Takvim-i Vekayi ve Düstur gibi önemli arşiv kayıtlarındaki bilgilere de yer verilmiştir.

Sarınay, “Rusya’nın Türk Siyasetinde Ermeni Kartı (1878-1918)” başlıklı makalede Kafkasya ve Doğu Anadolu’da yaşayan Ermenileri kendi yayılma emelleri için kullanmayı amaçlayan Rusya’nın 19 yüzyılın başlarından itibaren Ermenilere karşı izlediği politikaları konu edinmektedir. Bu makalede ayrıca Ermenilerin nasıl Rus kontrolüne girdikleri, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı Esnasında Ermeni Faaliyetleri, Ayestefanos ve Berlin Antlaşmaları ile Rus İhtilalı’ndan sonra Doğu Anadolu’daki gelişmelere de değinilmiştir.

“Fransa’nın Ermenilere Yönelik Politikasının Tarihi Temelleri (1878-1918)” başlıklı üçüncü makalede yazarın bu kez Ermeni sorununda Fransa’nın rolüne yer verdiği görülmektedir. Bu çerçevede Fransa’da Ermeni propagandası ve Fransa’nın Osmanlı Ermenilerine yönelik politikasının tarihî temellerinin de irdelendiği bu bölümde Fransa’nın Ermenileri Katolikleştirme faaliyetleri, Ermenilerin Fransa’ya ilk geliş dönemleri, Fransa’nın Ermeniler lehine Osmanlı devletine müdahaleleri gibi konular ele alınmıştır.

Kitapta “Arşiv Belgelerine Göre 1909 Adana Ermeni Olayları” başlıklı bölümde ise 1909 yılında Adana’da Türklerle Ermeniler arasında meydana gelen olayların sebepleri, tafsilatı, suç işleyenlerin yargılanmaları, olayların sonuçlarının da yine arşiv belgeleri ışığında detaylı bir incelemeye tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

Kitapta yer alan bir diğer önemli makale ise “İstanbul’da Ermeni Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler (1914-1018)” başlıklıdır. Özellikle bu makalede tehcir öncesinde İstanbul’da Ermeni faaliyetlerinin yanı sıra Ermeni komite ve basınının yürüttüğü girişimlerin, Ermeni patrikhanesinin faaliyetlerinin ve Ermenilerin yabancı ülke temsilcileriyle münasebetlerinin de konu edildiği görülmektedir. Yine burada Ermeni sorunu açısından bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilecek olan 24 Nisan genelgesi ile Ermeni komitecilerinin tutuklanmaları konu edinilmiştir.

“24 Nisan 1915’te Ne Oldu? 24 Nisan 1915 Genelgesi ve İstanbul’da Ermeni Komite Üyelerinin Tutuklanması Üzerine Bir Çalışma” başlıklı makalede yine 24 Nisan 1915 genelgesi üzerine İstanbul’da tutuklanan Ermeni komitecileri ve haklarında yapılan işlemler Osmanlı arşiv belgelerine göre değerlendirilmiştir.

Ermenilerin sevk ve iskân edilmelerinin nedenleri, sevk-iskân kararının uygulanması, tehcir sırasında alınan tedbirler, sevk sırasında yaşanan suiistimaller, yargılamalar, sevk edilenlerin yol ve iskân ihtiyaçların karşılanması konuları kitapta yedinci makalede yer almaktadır. Son makalede

ise “Ermeni Tehciri Sırasında Alınan Tedbirler ve 1915-1916 Yargılamaları” konuları incelenmiştir.

Sonuç olarak, gerek Ermeni meselesinin önemli yönlerini aydınlatması gerekse arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanmış olması açısından kitap alanındaki literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Yazarın yurt içi ve yurtdışında bilimsel dergilerde yayınlanan makalelerini gözden geçirerek hazırladığı bu eser konuyla ilgili araştırmacıların kütüphanesinde yer alması gereken başvuru eserleri arasında yer alacak mahiyettedir.

